

Obavijest

Seminar »Stabilizacija Jugoistočne Europe i rješavanje sukoba«

Šipan, 28. lipnja do 5. srpnja 2003.

U organizaciji Centra za međunarodne studije iz Zagreba i Zaklade Friedrich Ebert iz Zagreba na otoku Šipanu je od 28. lipnja do 5. srpnja 2003. održan međunarodni ljetni seminar pod nazivom »Stabilizacija Jugoistočne Europe i rješavanje sukoba«. Na seminaru su sudjelovali sveučilišni profesori iz Hrvatske i inozemstva, politički dužnosnici i djelatnici raznih Udruga i Instituta s područja međunarodnih odnosa, te studenti i polaznici poslijediplomskih studija s područja političkih znanosti. Cilj seminara bio je predavanjima i radionicama osvijetliti pojedine sigurnosne probleme na području Jugoistočne Europe, kao i uspostaviti poznanstva, kontakte i prijateljstva mladih ljudi koji će u ne tako dalekoj budućnosti morati zajedničkim snagama rješavati sudbinu ovoga turbulentnog prostora.

Zemlje Jugoistočne Europe, a posebice skupina zemalja Zapadnog Balkana, sve više uviđaju da je poboljšanje njihovih bilateralnih odnosa te uspostavljanje tradicionalnih funkcionalnih veza, za koje danas postoje mnogo bolji uvjeti nego za brzo dostizanje visokih standarda i pravila ponašanja postavljenih od Europske unije i NATO-a, uvjet njihova opstanka i budućeg svekolikog razvoja ne samo na prostoru jugoistoka Europe, već i u širim razmjerima.

Seminar je otvorio prof. dr. Radovan Vukadinović predavanjem na temu »Novi svjetski poredak i Jugoistočna Europa«. »Novi svjetski poredak« je sintagma Georgea Busha starijeg i podrazumijeva širenje demokracije, slobodno tržište i vladavinu prava. Ta sintagma se pojavila potkraj hladnoga rata, između 1989. i 1991. godine. Prof. Vukadinović je istaknuo kako su SAD tri puta u prošleme stoljeću kreirale »novi svjetski poredak«: prvi put nakon Prvoga svjetskog rata, kad je na Versailleskoj konferenciji predsjednik Willson htio urediti svijet u skladu sa svojim idealističkim načelima, drugi puta tijekom Drugog svjetskog rata, kad je predsjednik Roosevelt uređivao svijet sa Churchillom i Staljinom, te treći put nakon hladnoga rata, kad je predsjednik Bush stariji najavio novi svjetski poredak, u kojem će SAD, kao jedina svjetska supersila, predvoditi zemlje demokracije i tržišne ekonomije.

Od samoga početka novoga svjetskog poretka, početkom devedesetih, došlo je do neslaganja između SAD i Europe oko prirode tog poretka, jer su SAD htjele dominirati nad svojim partnerima, dok su zemlje »stare Europe«, ponajprije Francuska, zahtijevale ravnopravne odnose bez dominacije ijedne strane. Neslaganje između SAD i EU najočitije je po pitanju globalnoga zagrijavanja (SAD nisu potpisale Protokol iz Kyota), zatim po pitanju Međunarod-

nog kaznenog suda (SAD inzistiraju na tome da se osumnjičeni građani SAD ne mogu izručiti tome sudu), a tu je i pitanje tzv. Bushove doktrine, prema kojoj SAD smatraju da imaju pravo preventivno djelovati vojnom silom, ako treba i bez suglasnosti Vijeća sigurnosti UN, kao što su to učinile u Iraku ove godine. I dok se zemlje »stare Europe« mogu suprotstavljati politici SAD-a i ne prihvaćati bezuvjetno stavove američke administracije, zemlje »nove Europe«, poglavito zemlje Jugoistočne Europe, koje su još uvijek potencijalni izvor nestabilnosti i nesigurnosti, moraju svoju vanjsku politiku kreirati na način da ne ugroze američku potporu za njihovo integriranje u zapadne institucije.

Dr. Franz-Lothar Altmann s Njemačkog instituta za međunarodnu politiku i sigurnost iz Berlina održao je predavanje na temu »Suradnja u Jugoistočnoj Europi«. Dr. Altmann je istaknuo da se bivša Jugoslavija može usporediti s EU u smislu integracije pojedinih regija u jednu cjelinu. Sada je situacija drukčija, jer su bivše republike suverene države između kojih postoje granice, carine i porezi. Većina republika bivše Jugoslavije suočava se s velikim ekonomskim problemima (npr. budžetski deficit, crno tržište i korupcija), što umnogome otežava proces njihove tranzicije u moderno kapitalističko društvo. Različite države Jugoistočne Europe različito se razvijaju, te nema koordiniranoga planiranja zajedničkoga razvoja. Probleme dodatno otežava postojanje različitih valuta, što dovodi do problema u likvidnosti. U nekim bivšim republikama suradnja se doživljava poput Trojanskog konja, smatrajući da će biti natjerane u nekakvu novu Jugoslaviju, što je veliki psihološki problem koji otežava suradnju. U nekim državama se čak postavlja pitanje je li suradnja uopće potrebna. Dr. Altmann ističe da je odgovor na to pitanje apsolutno potvrđan, jer će države koje izaberu nesuradnju ostati nerazvijene i nevažne.

Prof. dr. John Groom (University of Kent, Canterbury) održao je izlaganje na temu »Velika Britanija i Jugoistočna Europa«. Uz SAD i SSSR Velika Britanija je godine 1945. bila jedna od Velike trojice, i to je ostala do Sueske krize 1956. Položaj Velike Britanije u međunarodnim odnosima prošao je kroz tri ciklusa koji su se djelomično preklapali: razdoblje britanskog kolonijalnog carstva, atlantsko razdoblje »posebnih odnosa« sa SAD, te razdoblje integracije Velike Britanije u EU. Prof. Groom je istaknuo da je Velika Britanija nakon Drugog svjetskog rata bila na vanjskopolitičkoj prekretnici. Postojala je dvojba prepustiti li vodstvo u međunarodnim odnosima, preuzeti sovjetski model, američki model ili stvoriti svoj vlastiti model djelovanja u međunarodnim odnosima. Britanci su odustali od vodeće uloge u svjetskim tijekovima, te od svjetske sile učinili svoju zemlju europskom silom, u skladu britanske politike zagovaranja europske integracije.

Dr. Peter Stania s Instituta za mir iz Beča održao je predavanje na temu »Neutralnost i europska sigurnost«. Govoreći o Austriji, dr. Stania je istaknuo da je ona tijekom hladnoga rata bila neutralna, te da nikada u svojoj povijesti nije imala kolonije. Austrija je odabrala socijalno-demokratsku liniju razvitka zemlje, a njena neutralnost bila je samo vojna, a ne ideološka, jer je

Austrija pripadala krugu zemalja zapadne demokracije. Cilj austrijske neutralnosti bila je isključivo sigurnost zemlje u bipolarnom svijetu tijekom hladnoga rata.

Prof. dr. Dragan Vukčević, dekan Pravnog fakulteta iz Podgorice održao je predavanje na temu »Crna Gora u traženju nezavisnosti«. Crnogorski put u nezavisnost treba promatrati kao dugotrajni proces koji je počeo u 18. st. i koji od tada ima nejednaku dinamiku. Srž tog procesa je transformacija plemenske zajednice u građansko društvo. Današnja slika crnogorskog društva dana je sa sociološkog stanovišta, s naglaskom na društvenoj strukturi, razlikama u slojevima društva i početku formiranja srednje klase, a prisutna je i raznolika nacionalna struktura. Posebna pozornost posvećena je tzv. dvojnomoj identitetu jednog dijela Crnogoraca i važnosti multikulturalizma kao temeljnog načela građanskog društva. Crna Gora je oduvijek bila na periferiji velikih civilizacija Istoka i Zapada, a taj civilizacijski problem Crnogorci su rješavali prikazivanjem sebe više kao »borbene tvrđave« nego kao »mosta između kultura«. Zagovornici nezavisnosti pokušavaju ostvariti svoj cilj stvaranjem institucija i nove elite koja će predstavljati temelj za građansku i multikulturnu Crnu Goru.

Aleksandra Kuratko, predstavnica GONG-a Hrvatska, vodila je panel pod nazivom »Uloga Vlade i NGO« i predstavila GONG kao nevladinu i nestranačku organizaciju koja nadgleda izbore. Uzroci koji nameću nadgledanje izbora su autoritarni i poluautoritarni režimi, priroda demokracija u tranzicijskom razdoblju te sumnjivi izbori. Ciljevi nadgledanja izbora su sprečavanje izbornih prevrata te povećanje povjerenja u izborni proces. Načela nadgledanja izbora su nepristranost i objektivnost te promatranje kodeksa ponašanja stranaka i pojedinaca. Prvo nadgledanje izbora provedeno je na Filipinima 1986. U Europi prvi izbori bili su nadgledani u Bugarskoj 1990, a prvo nadgledanje izbora u zemljama bivše Jugoslavije provela je Makedonija 1994. U Hrvatskoj je prvo nadgledanje izbora provedeno 1997. Nestranačko nadgledanje izbora od NGO je kamen temeljac demokratskoga razvoja.

Prof. dr. Ljubomir Frčkoski s Pravnog fakulteta iz Skopja održao je predavanje »Makedonska iskustva – regionalna kriza i euroatlantske integracije«. Problem Makedonije je problem heterogenog društva. Albanska populacija čini veliki dio makedonskog stanovništva. Stoga su multikulturalnost i formiranje političkih elita važan preduvjet za demokratski razvitak zemlje. Makedonija se nalazi na važnom koridoru istok-zapad i kao takva mora funkcionirati kao demokratska zemlja želi li iskoristiti svoj izniman geografski položaj. Važan dio demokratskog procesa je strategija uključivanja Albanaca u politički život zemlje. Premda je Grčka prilično investirala u makedonsku privredu, a američka, odnosno NATO, nazočnost u Makedoniji velika, međunarodna zajednica još uvijek nije sigurna kako riješiti makedonske političke i gospodarske probleme.

Dr. Radule Knežević, direktor Nakladno-istraživačkog zavoda »Politička kultura« iz Zagreba održao je predavanje na temu »Revolucije 1989: O čemu je riječ?« Kako god revolucije 1989. u srednjoj i istočnoj Europi imenovali:

mirnim, nenasilnim, legalnim, refolucijom (Ash, Rus), protototalitarnim (Michnik), ustavnim, konstitucionalnim, pogodbenim (Arato), baršunastim, revolucijom bez revolucionara (Offe), dovršenim (Dahrendorf), ili jednostavno demokratskim revolucijama, povijesna je činjenica da one označuju početak kraja realsocijalističkih i/ili komunističkih režima. Za društvene znanosti ti su događaji bili »crni petak« (K. von Beyme), jer su one, zatečene tim događajima, tek naknadno objasnile ono što se već dogodilo. Te revolucije se razlikuju od svih modernih revolucija, posebice Francuske, Američke ili Ruske i to se razlikovanje pokazuje u razumijevanju revolucija iz strukturalne, fenomenološke i hermeneutičke perspektive. Kakva je opća karakteristika procesa preobražaja u ovim zemljama u znaku preuzimanja institucionalnih osnova iz razvijenih zemalja zapadne demokracije pokazuje se suština starih režima i karakter njihova raspada. Trajna načela ovih povijesnih procesa su: »šest mjeseci ustavnih promjena; šest godina političkih promjena; šezdeset godina izgradnje civilnog društva« (Dahrendorf).

Prof. dr. Siniša Tatalović s Fakulteta političkih znanosti iz Zagreba održao je predavanje na temu »Etnički problemi i sigurnost na jugoistoku Europe«. Prof. Tatalović ističe da su sukobi posljedica odnosa između etničke većine i etničkih manjina. Samo je 9 posto država u svijetu etnički homogeno, pa su stoga manjine u heterogenim državama sadržaj bilateralnih i multilateralnih odnosa, odnosno most suradnje među državama, ali mogu biti i uzrok sukoba. Položaj manjina u određenoj zemlji je indikator demokratičnosti te zemlje, te je sve jače isticanje položaja etničkih manjina put do rješavanja manjinskih pitanja. Problemi s kojima se etničke manjine suočavaju su: diskriminacija, kulturna ili ekonomska podređenost, pa čak i genocidna politika. Etnički sukobi su riješeni u Finskoj, Belgiji, Hrvatskoj i Kataloniji, dok su aktualni sukobi u Baskiji, Ruskoj Federaciji i Sjevernoj Irskoj. U Jugoistočnoj Europi većina zemalja bila je nesposobna rješavati etničke probleme, pa u njima vlada netolerancija, diskriminacija i problem odnosa prema »novim« manjinama. Etničke manjine ostvaruju svoja prava na temelju stečenih prava, nacionalnih interesa, nacionalnih zakonodavstava, europskih iskustava i međunarodnih konvencija o etničkim manjinama. Nužno je da države jugoistoka Europe priznaju etničke razlike, grade demokratske institucije, saniraju posljedice rata, te uspostavljaju bilateralne i multilateralne odnose i pokreću integracijske procese.

Prof. Groom održao je predavanje na temu »Nakon uspostavljanja mira: kažnjavanje, naknada ili pomirenje«. Temeljno pitanje, ocijenio je prof. Groom, je što činiti i kako se ponašati nakon što se uspostavi mir? Kažnjavanje ratnih zločinaca mora biti isključivo u nadležnosti sudova. Haaški tribunal primjer je nadnacionalnog suda koji objektivno presuđuje ratnim zločincima bez obzira na nacionalnost. Kolektivno kažnjavanje i prisila neće djelovati u smjeru pomirenja, ali stvarnog pomirenja ne može biti bez kažnjavanja pojedinaca. Od 1815. do 1945. zemlje pobjednice u ratovima nastojale su inkorporirati poražene države u međunarodne odnose, jer bi u suprotnom

došlo do suprotnih posljedica. Naknada oštećenim državama ostvaruje se povratom materijalnih dobara ili kompenzacijom.

Gost seminara bio je zamjenik ministrice obrane RH Zlatko Gareljčić, koji je govorio o izradi plana nacрта dugoročnog razvoja Oružanih snaga RH te o projektu profesionalizacije OS RH. Zamjenik ministrice je istaknuo kako smanjenje broja pripadnika OS ne ugrožava borbenu spremnost, da je ona na visokoj razini.

Pod vodstvom dr. Lidije Čehulić sudionici seminara održali su simulaciju preventivne diplomacije na temu »Potencijalna nestabilnost na jugoistoku Europe – slučaj Kosova«. Cilj simulacije bio je spriječiti izbijanje konflikta preventivnom diplomacijom i ponuditi najbolje rješenje kako bi bili postignuti trajni mir i stabilnost. Sudionici, podijeljeni u osam skupina, morali su proučiti krizu i detektirati glavne njezine izvore, uočiti interese sukobljenih strana te među njima uspostaviti komunikaciju, pronaći elemente koji dovode do potencijalnog rješenja i uvjeriti sukobljene strane u nužnost postizanja političkog rješenja, provesti uspješne diplomatske pregovore i riješiti krizu na miroljubiv način.

Na kraju seminara upriličeno je predstavljanje izdavačkih kuća Politička kultura iz Zagreba i CID iz Podgorice, čiji su predstavnici sudionicima podijelili brojne vrijedne knjige.

Zoran Podobnik